

УДК 141.5(477)«18/19»

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.19>**О. Ю. Поцюрко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0006-1615>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних дисциплін

Львівського державного університету внутрішніх справ

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. Розвиток суспільства впливає на формування в нього нових запитів до інституцій, які діють в державі. Особливо, коли суспільство здійснює значний цивілізаційний вибір, позбавляється одних стереотипів та створює інші, формує новий соціо-культурний простір.

Очевидно до такого суспільства належить українське, яке здійснило свій цивілізаційний вибір в напрямку євроінтеграції. Процес євроінтеграції вимагає поступу та значних зусиль пов'язаних зі зміною свідомості населення (сприйняття та створення нової правової, культурної та соціальної реальності), реформуванням різних галузей господарювання, державних інституцій тощо. Пересічний громадянин змінюється сам та змінює власним прикладом суспільство.

Зміни в українському суспільстві ускладнила російська агресія, яка безперечно відіграє екзистенційну роль для збереження української державності. Війна частково згладила розрив у розвитку (в напрямку прогресу) між громадянським суспільством та державними інституціями. Останні були змушені більш ефективніше працювати, зважаючи на ціну (людське життя), яку громадянське суспільство платить щоденно за свій вибір.

До вкрай важливих державних інституцій, які сьогодні відіграють важливу роль для розвитку громадянського суспільства в Україні належать правоохоронні органи. Саме вони, зокрема поліцейські, здійснюючи свою виховну функцію формують наше громадянське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень присвячених вказаній проблематиці можна виділити статтю В. Бесчастного «Етична поведінка поліцейських: європейський і вітчизняний досвід» [1] в якій автор описує вітчизняний та європейський досвід щодо становлення морально-етичної поведінки сучасного поліцейського. Також питання пов'язане з професійною етикою поліцейських у статті «Міжнародні стандарти професійної етики поліцейських» зачіпали дослідники І.В. Здреник

та О.І. Савайда [3]. О.С. Проневич розглядає імплементацію європейських деонтологічних стандартів професійної діяльності поліцейських у вітчизняне законодавство [8].

Проаналізовано вітчизняні [5], [6], [7] та міжнародні [2], [4] нормативно правові акти в яких відображено проблему фундаментальних морально-етичних принципів на яких базується служба діяльність поліцейського.

Мета статті – здійснити філософсько-правовий та соціально-філософський аналіз морально-етичних засад діяльності поліцейських опираючись на міжнародний та вітчизняний досвід; продемонструвати особливості та значення діяльності сучасної поліції у процесі формування нових ціннісних та світоглядних орієнтирів громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поліція в демократичних країнах допомагає підтримувати цінності демократії і сама сповідує ці цілі, виконує свої завдання в етично прийнятні способи і заради гідних демократичних цінностей. З цієї точки зору діяльність поліції повинна відповідати базовим принципам і стандартам, які закріплені у міжнародних документах і відбивають загальні світові цінності й принципи прав людини та демократичні засади поліцейської роботи.

Імплементація міжнародних та європейських стандартів у національне законодавство України та їх реалізація в практичній діяльності української поліції впливатиме не лише на рівень розвитку правової держави, а й на підвищення міжнародного та європейського іміджу нашої країни [3, с. 34–35].

Поліція є тією правоохоронною структурою, у якій на формування поведінки поліцейських та їх функціональні обов'язки, впливають не тільки правила та стандарти, але й конкретні етичні зобов'язання, що містяться в директивах принципів професійної етики поліцейських. У своїй діяльності сучасні українські поліцейські опираються на принципи професійної етики, міжнародний досвід та досягнення та традиції в галузі морального розвитку.

У 21 столітті виникає все більше сфер суспільного життя, де закон здається безсилим перед новими загрозами, якщо ми не звертаємося до того, що є невід'ємною частиною кожної людини – совість. Професійна етика поліцейського відіграє центральну роль у здійсненні служби в поліції, слугує гарантією моральної та законної поведінки. Вона впливає на безпеку служби, а отже, і на безпеку самих поліцейських, а також на громадську безпеку та порядок, підтримка яких є статутним обов'язком однієї з найбільших силових структур України – поліції.

Принципи професійної етики є фундаментальним та невід'ємним компонентом служби поліцейського. Якість процесів у поліції, таких як розвиток ідентичності у поліцейських, формування в них внутрішніх регуляторів, залежить від їх інтерналізації. Підвищення доброчесності, законності, надійності, чесності, свідомості та здатності нести відповідальність має бути одним з обов'язків кожного державного службовця, і, безумовно, поліцейського. Однією з особливо важливих якостей поліцейського є його здатність йти на справжні жертви, демонструвати альтруїстичне ставлення, навіть ризикуючи власним життям та здоров'ям, займатися постійним самовдосконаленням, покращувати свої професійні навички та компетенції – поведінка, необхідна в ситуації постійних соціальних, економічних та культурних змін.

Принципи професійної етики поліцейські застосовують до всіх сфер діяльності, що здійснюються в рамках їхньої служби. Ці принципи формують зміст і форму професійної діяльності кожного поліцейського, включаючи якість виконання службових обов'язків, характер міжособистісних відносин, їх імідж в публічній сфері та справжню цінність в очах громадськості. Вони також виконують різні функції в професійному середовищі. Засвоєння та розуміння принципів професійної етики дозволяє поліцейським сформувати зрілу інституцію, в якій багато факторів, що мають вирішальне значення для їхньої служби, їх належного функціонування. Одним із таких факторів є внутрішній соціальний контроль за поведінкою поліцейського як під час несення служби, так і поза її межами. Якість функціонування цього елемента дає можливість для справжнього розвитку компетенцій усіх поліцейських та їх самовдосконалення. Цей механізм є особливо важливим з точки зору підтримки високої ефективності завдань та забезпечення безперервності служби на рівні, який буде задовольняти суспільство. Соціальний контроль також передбачає превен-

тивну функцію, оскільки запобігає небажаним поведінці на службі, навіть у кризових ситуаціях. З іншого боку, він чинить тиск на тих, хто демонструє поведінку, що порушує визнані цінності (включаючи імідж поліції чи її безпеку), або на тих, хто висловлює таку згоду, стимулюючи їх до виправлення або зміни власної поведінки.

Поліцейський, оскільки він чи вона є державним службовцем, також є особою наділеною певною владою, яка впливає з суспільної довіри. Ця довіра, у свою чергу, є свідченням ціннісного та сумлінного служіння іншим.

Принципи професійної етики, таким чином, є фундаментальним каталізатором культурного розвитку поліцейських, вони справляють найбільший вплив на зміст, якість та ефективність їх морального виховання, зокрема, формують бажані установки молодих поліцейських або тих, хто зараз проходить підготовчу службу. Прийняття принципів професійної етики в професійному середовищі та інтернаціоналізація кожного принципу поліцейським приносить багато переваг на службі. Одна з них – це процес розвитку компетенцій, інша – запобігання неприйнятній поведінці серед поліцейських, а ще одна – зміна ставлення до служби (особливо в ситуаціях зниження мотивації, тривоги або вигорання).

Наслідком є підвищення рівня безпеки в державі та під час несення служби поліцейськими, що сприяє позитивному іміджу поліцейських та формує в них громадянську свідомість.

Наявність етичних стандартів у формуванні всіх сфер професійної діяльності поліцейських впливає на розвиток безпеки громадян та держави. Дотримання принципів професійної етики поліцейськими, безсумнівно, є проявом їх професіоналізму.

Присяга українського поліцейського містить найважливіші елементи, якими має керуватися кожен хто вступає на службу. Серед найважливіших є, служіння Нації, захист конституційного правового порядку, забезпечення державної безпеки, лояльність до конституційних органів України, а також дотримання закону, професійна дисципліна, підтримка честі, гідності та доброго імені поліцейського та дотримання принципів професійної етики [7].

Служба поліцейського – це, перш за все, особливий обов'язок перед суспільством. Вона вимагає знання з різних галузей права, насамперед кримінального права, адміністративного права, психології та менеджменту. Важливо, щоб під час виконання службових обов'язків, незалежно від виду служби чи посади, поліцейський був не лише виконавцем закону, а й усві-

домлював, що «закон для людини, а не людина для закону». Тому знання основних принципів демократичної правової держави є необхідним, поряд зі знанням про права та цінності людини, такі як свобода, особиста гідність, рівність та справедливість.

Людські спільноти мають специфічні характеристики, які виконують інтегративну функцію, відрізняючи їх від інших спільнот і таким чином визначають їхню ідентичність. Це спільні цінності, що об'єднують усіх, хто належить до певної спільноти. Саме держава є тою спільнотою, яку об'єднує її інституційна та правова структура, визначена в Конституції. Тому сама форма конституційної держави, незалежно від змісту, вираженого в тексті, пропонує специфічне аксіологічне бачення людства та міжособистісної спільноти. Найважливішою цінністю для кожної спільноти є саме її існування, для якого необхідним є інститут уряду, хоча б для ефективного захисту своєї спільноти. Завдання кожної демократичної держави, представленої урядом, полягає в тому, щоб гарантувати своїм громадянам прийнятний для них рівень безпеки.

Таким чином, влада відіграє об'єднуючу та інтегруючу роль у спільноті, визначає напрямки її дій та ієрархію її цілей. Кожна спільнота, чие існування та єдність має захищати вища влада, існує як спільнота зі специфічною етичною ідентичністю. Етичний порядок спільноти, виражений у формі встановленого права, становить єдину міру поведінки для її членів. Поведінка, що відповідає закону, є доброю, етичною або, іншими словами, справедливою поведінкою.

Працюючи з людьми поліцейський завжди втручається в складні суспільні відносини та конфліктні ситуації. Держава та суспільство надають йому моральні та правові підстави для використання владних повноважень, що накладає на нього велику відповідальність за дотримання законності. Часто трапляються ситуації коли поліцейський має діяти на власний розсуд, відповідно до власних уявлень про добро і зло, справедливість, честь і гідність. Відтак, етична складова є невід'ємною частиною професійної підготовки поліцейського.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [4], на яку у своїй діяльності також опираються поліцейські, у традиції гуманізму проголошує право на життя, заборону катування, рабства і примусової праці, право на свободу й особисту недоторканність, на справедливий суд, право на повагу до приватного і сімейного життя, свободу думки, совісті і релігії, вираження поглядів, свободу зібрань і об'єднань, право на ефективний засіб

юридичного захисту, заборону дискримінації і зловживання правами. Діяльність поліцейських спрямована на забезпечення інтересів суспільства й держави, публічної безпеки й порядку; на протидію злочинності; охорону прав і свобод людини. Принцип гуманізму реалізується у ввічливому ставленні до людини, готовності надати допомогу, у повазі і толерантності. Працівник поліції повинен бачити перш за все людину, в тому числі і в особі правопорушника.

9 листопада 2016 року вийшов Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1179 Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських [6]. Ці Правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо поведінки поліцейських на засадах етики і за галузевих цінностей, формування почуття відповідальності перед суспільством і за коном за свої дії чи бездіяльність, зростання авторитету поліції та рівня довіри громадян до її представників.

Під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:

- неухильно дотримуватися положень Конституції і законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції;
- професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти на підставі, у межах повноважень, у спосіб, визначений Конституцією, законами, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами України;
- поважати права і свободи людини;
- обирати той захід, застосування якого призводить до найменш негативних наслідків;
- неухильно дотримуватися антикорупційного законодавства України;
- виявляти повагу до гідності людини;
- поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно, викликаючи повагу до поліції і готовність співпрацювати з нею;
- контролювати свою поведінку, почуття, емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, дружнім почуттям або неприязні, недоброму настрою впливати на прийняття рішень і службову поведінку;
- мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу;
- дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики;
- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають по дальшу службу в поліції або перебування на посаді;

– дотримуватися субординації у стосунках з колегами, з повагою ставитися до старших за віком [6].

Життя і здоров'я людини є найвищою цінністю, тому поліцейський не має права принижувати честь і гідність, використовувати погрози, насилля, інші незаконні дії в роботі з потерпілими, свідками і підозрюваними, впливати на позицію невинного, спонукаючи до визнання ним ще не доведеної вини, сприяти наклепу на невинного або звинуваченню винного в більшому обсязі порівняно зі справжньою виною, використовувати необізнаність обвинуваченого в тих чи інших питаннях кримінального права і процесу, будувати процес на свідомо неправдивих даних чи свідченнях, виправдовувати скоєння злочину [1, с. 178].

Сучасні європейські стандарти етичної поведінки поліцейського базуються на чотирьох основоположних принципах:

1) законності: всі дії повинні ґрунтуватися на положеннях закону;

2) необхідності: вони не повинні утискати або обмежувати права людини більше, ніж це необхідно;

3) пропорційності: їх вплив на права людини повинен бути пропорційним цілям;

4) підзвітності: ті, хто певним чином діє, повинні повною мірою нести відповідальність на всіх відповідних рівнях (перед громадськістю, урядом, судовою владою і в межах внутрішньої системи підпорядкування) [1, с. 179].

У Європейському кодексі поліцейської етики [2], як відзначає О. Проневич, наголошено на об'єктивній зумовленості морально-етичних імперативів соціальною місією поліцейських як «професійних поборників права і поста чальників послуг для громадськості» та інституційною специфікою поліції як публічного органу [8, с. 107].

Право не є єдиним регулятором соціальної поведінки. Право – це нормативна система, суттєвою рисою якої є те, що норма в такій системі є правилом поведінки. З точки зору юридичної науки та законодавчої практики, а також застосування права, найважливішими є взаємозв'язки між правом і мораллю (моральні норми) та між правом і звичаєм (звичаєві норми).

Можна виділити ряд факторів які впливають на морально-етичну стійкість та ефективність діяльності поліцейських підрозділів:

1) Високий рівень морального розвитку поліцейських позитивно впливає на рівень морального розвитку підрозділів поліції та його можна використати як фактор ефективності соціалізації діяльності поліції в суспільстві, тобто впровадження філософії громадської поліції, та як

фактор підвищення організаційної ефективності її підрозділів у виконанні місій, пов'язаних з безпекою людини;

2) Регіональні підрозділи поліції потребують особливих зусиль для підвищення рівня морального розвитку;

3) У всіх підрозділах поліції необхідно активізувати зусилля щодо навчання поліцейських основам професійної етики поліцейських, правилам належної адміністративної практики та принципам формування внутрішніх та зовнішніх соціальних зв'язків з точки зору етичної культури;

4) Високий рівень відданості поліцейських своїй діяльності, включаючи їх високий ступінь організаційної та командної лояльності слід вважати значним фактором морального розвитку підрозділів поліції та зниження ступеня внутрішньої та зовнішньої стереотипізації поліції та її офіцерів.

Висновки. Стан розвитку сьогоденного українського суспільства вимагає особливих підходів щодо переоцінки ролі сучасного поліцейського у процесі регулювання суспільних відносин. Зважаючи на те, що діяльність поліції починаючи з 20215 року має превентивну спрямованість, її слід оцінювати з точки зору взаємодії на партнерських засадах. В морально-етичному ключі сьогодні суспільство нажалі відстає у своєму розвитку від поліції, яка окрім превентивної функції також надає психологічну та медичну допомогу, її діяльність опирається в першу чергу на принципи верховенства права та гуманізму.

Література

1. Бесчастний В.М. «Етична поведінка поліцейських: європейський і вітчизняний досвід». Правовий часопис Донбасу № 4 (69) 2019. С. 176–182.
2. Європейський кодекс поліцейської етики. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf
3. Здреник І.В. Міжнародні стандарти професійної етики поліцейських. Юридичний науковий електронний журнал. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6267>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
6. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2021р. №580–VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

8. Проневич О. С. Імплементція європейських деонтологічних стандартів професійної діяльності поліцейських у вітчизняне законодавство: до постановки проблеми. Вісник ХНУВС. 2016. № 4 (75). С. 102–110.

Анотація

Поцюрко О. Ю. Морально-етичні засади діяльності поліцейських: міжнародний та вітчизняний досвід. – Стаття.

У статті розглядаються роль та значення поліції в процесі регулювання суспільних відносин, та підтримці цінностей демократії, верховенства права та морально-етичних норм. Проаналізовано основні міжнародно-правові стандарти цінностей та принципів професійної етики поліцейського. Стверджується про те, що у контексті євроінтеграційного курсу України та приведення вітчизняного поліцейського законодавства у відповідність до законодавства ЄС, а також сучасних тенденцій розвитку принципів міжнародного права у сфері поліцейської діяльності у руслі її гуманізації, соціалізації та етичності, актуалізується подальше вивчення та поглиблення знань щодо міжнародних стандартів професійної етики поліцейських як основи для удосконалення діяльності національної поліції України.

Запровадження міжнародних стандартів у вітчизняне національне законодавство України та їх реалізація в практичній діяльності української поліції впливає не лише на рівень розвитку правової держави, а й на підвищення міжнародного іміджу нашої країни.

Діяльність сучасного європейського поліцейського базуються на таких чотирьох основоположних принципах етичної поведінки: законність, необхідність, пропорційність, підзвітність.

Наголошено на тому, що саме принципи професійної етики, є ключовим каталізатором культурного розвитку поліцейських, та значним чином впливають на зміст, якість та ефективність їх морального виховання, зокрема, формують бажані установки молодих поліцейських або тих, хто зараз проходить підготовчу службу.

В статті зазначається, що сучасно українська поліція у своїй діяльності перш за все прагне здобути максимальну довіру у суспільства, будує свою стратегію відповідно до принципу гуманізму та взаємодії на партнерських засадах.

Ключовою ідеєю статті є утвердження того, що для сучасної української поліції найважливішим є збереження життя та здоров'я пересічного громадянина.

Ключові слова: професійна етика поліцейського, гуманізм, верховенство права, морально етичні засади, інтерналізація.

Summary

Potsyurko O. Yu. Moral and ethical principles of police activity: international and domestic experience. – Article.

The article examines the role and significance of the police in the process of regulating social relations, and supporting the values of democracy, the rule of law and moral and ethical norms. The main international legal standards of values and principles of professional ethics of a police officer are analyzed. It is argued that in the context of Ukraine's European integration course and bringing domestic police legislation into line with EU legislation, as well as modern trends in the development of principles of international law in the field of police activity in the direction of its humanization, socialization and ethics, further study and deepening of knowledge about international standards of professional ethics of police officers is relevant as a basis for improving the activities of the national police of Ukraine.

The introduction of international standards into domestic national legislation of Ukraine and their implementation in the practical activities of the Ukrainian police affect not only the level of development of the rule of law, but also the improvement of the international image of our country.

The activities of a modern European police officer are based on the following four fundamental principles of ethical behavior: legality, necessity, proportionality, accountability.

It is emphasized that the principles of professional ethics are the key catalyst for the cultural development of police officers, and significantly influence the content, quality and effectiveness of their moral education, in particular, they form the desired attitudes of young police officers or those who are currently undergoing preparatory service.

The article notes that the modern Ukrainian police in its activities primarily strives to gain maximum trust in society, builds its strategy in accordance with the principle of humanism and cooperation on a partnership basis.

The key idea of the article is the assertion that for the modern Ukrainian police, the most important thing is to preserve the life and health of the average citizen.

Key words: professional ethics of a police officer, humanism, rule of law, moral and ethical principles, internalization.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 12.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025